

УДК 341.218.4:323:94[(477):(438.14)]''1917/1918''

ПОЛІТИКА УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ ЩОДО ХОЛМЩИНИ І ПІДЛЯШШЯ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ КОРДОНІВ УКРАЇНИ (1917-1918 рр.)

THE POLITICS OF THE UKRAINIAN CENTRAL RADA OF HOLMZHINA AND PIDLIASHIE IN DETERMINING THE BORDERS OF UKRAINE (1917-1918)

Іванова І.С.,

*аспірант кафедри загальноправових дисциплін та міжнародного права
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова*

У статті досліджується політика Української Центральної Ради стосовно земель Холмщини і Підляшшя при визначенні та формуванні території України, її західного кордону. Автор аналізує правові акти та історичні події, що пов'язані з вирішенням цього питання. Звертається увага, що УЦР було допущено правову невизначеність щодо територіальної приналежності цих українських земель до України.

Ключові слова: Холмщина, Підляшшя, кордони України, територія України, територія УНР, політика УЦР з формування території.

В статье исследуется политика Украинской Центральной Рады относительно земель Холмщины и Подляшья при определении и формировании территории Украины, ее западной границы. Автор анализирует правовые акты и исторические события, которые касаются решения этого вопроса. Обращается внимание, что УЦР была допущена правовая неопределенность относительно территориальной принадлежности этих украинских земель к Украине.

Ключевые слова: Холмщина, Подляшье, границы Украины, территория Украины, территория УНР, политика УЦР по формированию территории.

The article considers the politics of Ukrainian Central Rada in relation of the role of the land Holmzhina and Pidliashia at determination and forming of territory and Western border of Ukraine. The author analyzes legal acts and the historic events that relate to address this issue. Attention is noticed that the UCR were allowed legal uncertainty concerning the territorial belonging of these lands to Ukraine.

Key words: Holmzhina and Pidiashia, the borders of Ukraine, the territory of Ukraine, the territory of the Ukrainian National Republic, policy UCR for the formation of the territory.

Постановка проблеми. Державна територія України повністю сформована в межах етнічної української території, проте не співпадає з останньою (є меншою). Відповідно, державний кордон не співпадає з етнічними межами розселення українців, у зв'язку з чим частина українських етнічних земель перебуває у складі суміжних держав.

Для України питання приналежності таких етнічних українських земель як Холмщина і Підляшшя на даний час є історичним, адже ці землі є складовою частиною території Республіки Польща (Люблінське та частково Седлецьке воєводства).

Політична доля цих земель була вирішена в першій чверті ХХ ст. Саме на цей період припадає перший

у ХХ столітті етап формування державної території та державних кордонів України – доба українських національно-визвольних змагань 1917-1920 рр. Першою складовою цього етапу є формування території України в період Української Центральної Ради (далі – УЦР) (3-4 березня 1917 р.-29 квітня 1918 р.).

Стан дослідження. Окремі аспекти політики УЦР щодо Холмщини і Підляшшя при визначенні та формуванні території України були досліджені В. Сергійчуком, О. Бойко, І. Гошуляком, Т. Шевчук, В. Боєчко, О. Ганжею, Б. Захарчуком. Однак окремої спеціальної наукової роботи щодо дослідження даної теми немає.

Метою статті є історико-правовий аналіз політики УЦР щодо Холмщини та Підляшшя при формуванні території України. Хронологічними рамками дослідження є період з 3-4 березня 1917 р. по 29 квітня 1918 р., тобто період діяльності УЦР.

Виклад основного матеріалу. Вперше у ХХ столітті процес відновлення української державності був пов'язаний з діяльністю УЦР, яка була утворена 3-4 березня 1917 р. в Києві та в подальшому була легітимізована численними з'їздами як єдиний орган, який має право вирішувати долю українського народу в межах російської держави.

УЦР було проголошено гасло щодо здобуття широкі національно-територіальної автономії України в її етнографічних межах у складі федеративної російської республіки.

Виходячи з етнографічного принципу, до території автономії України мали належати Холмщина і Підляшшя.

Територіально Холмщина розташована на схід від річки Вепр до Бугу (Західний Буг – авт.), межує з Волинню, на півдні з Сокальщиною (північ Львівської області – авт.), на заході з Люблінщиною (Люблінське воєводство Республіки Польща – авт.), на півночі з Підляшшям [1, с. 12]. Підляшшя розташоване обабіч середнього Бугу між Холмщиною на півдні й рікою Нарвою на півночі (пограниччя з Білорусією), на заході межує з Мазовією і на сході із Волинню та Поліссям [1, с. 12].

Адміністративно ці землі входили до складу Холмської губернії, яка була створена на підставі закону Російської імперії від 23 червня 1912 р. «Про створення зі східних частин Люблінської і Седлецької губерній окремої Холмської губернії, з вилученням з її управління варшавського генерал-губернатора», шляхом включення до її складу окремих повітів (їх окремих частин) двох губерній Царства Польського – Седлецької та Люблінської [2].

Ту обставину, що Холмську губернію обгрунтовано можна було вважати українською територією, підтверджували і статистичні дані. Так, С. Каретников зазначав, що станом на 1 січня 1909 р. чисельність населення на території майбутньої Холмської губернії становила 896315 чол., зокрема з яких руських – 463902 чол. або 51,76% всього населення, поляків – 268053 чол. (29,9%) [3, с. 18-19]. В подальшому він уточнює, що руське населення належить головним чином до малоросійської його гілки (як на

той час було прийнято називати українців – авт.), на півночі – до білоруської і до великоруської (декілька десятків тисяч) [3, с. 20].

Етнічний склад населення цих земель різко змінився під час Першої світової війни, коли у червні-липні 1915 р. при відступі з вказаної території російської армії її командуванням було надано наказ про евакуацію «русского населения» Холмщини. В результаті такої політики приблизно до 2/3 українського населення було вивезено з території Холмської губернії вглиб Російської імперії та розселено в 39 губерніях та 5 областях [4].

З огляду на те, що УЦР станом на березень-квітень 1917 р. не прийняла правового акту, яким би було чітко визначено межі території України, то варто звернути увагу на визначення території автономії України головою УЦР М. Грушевським в брошурі «Якої ми хочемо автономії та федерації» (1917 р.): «Українці хочуть, щоб з українських земель російської держави (бо про них говоримо поки що, не зачіпаючи іншого питання об'єднання всіх українських земель) була утворена одна область, одна національна територія», до складу якої мають увійти, зокрема, східна частина Холмської губернії [5, с. 121].

Питання щодо території майбутньої автономії України обговорювалось 6-8 квітня 1917 р. на скликаному УЦР у м. Києві Першому українському національному з'їзді (далі – З'їзд). Так, 6 квітня 1917 р. був зачитаний реферат Ф. Матушевського «Про національних меншостей», в якому автор зазначав: «Україною ми називаємо край, заселений поспіль нашим українським народом; край, в склад якого входить ... (Грубешівський і Томашівський) повіти Люблінської губ., (Влодавський) пов. Сідлецької губ. (територія Холмської губернії – авт.)» [6, с. 151].

Про те, що до складу території України мають увійти знов-таки за етнографічним принципом окремі повіти Люблінської, Седлецької, зазначав В.В. Садовський у рефераті на тему «Про територію і населення автономної України», який був заслуханий на З'їзді 7 квітня 1917 р. Також він вказував, що західним кордоном української території є Люблінська і Гродненська губернії [7, с. 31].

Отже, було заявлено про те, що невід'ємною складовою автономії України мала бути Холмщина.

Між іншим 23 березня та 4 квітня 1917 р. в Москві відбулися загальні збори холмщан, які прийняли наступні рішення: «I) Залишення Холмщини в межах Польщі Збори вважають неприпустимим; II)... Збори вважають, що Холмщині необхідно повністю злитись з українським рухом... Українському конгресу (З'їзду – авт.) в Києві надіслана наступна резолюція: III) ... Загальні Збори ... наполегливо просять Український конгрес включити Холмщину до складу об'єднуємих українських земель». Також загальні збори просили Тимчасовий уряд (далі – ТУ) прийняти рішення про те, щоб компетенція Ліквідаційної комісії по справах Царства Польського не поширювалась на Холмську губернію [6, с. 187].

Слід зазначити, що 15 березня 1917 р. ТУ було визнано право Польщі на незалежність та створено

Ліквідаційну комісію у справах Королівства Польського [6, с. 953], компетенція якої поширювалась на територію Холмської губернії.

Проте 3-тм з'їздом не було прийнято жодного рішення, яке б визначало межі автономії України. Однак те, що Холмщина розглядалась як складова частина майбутньої території автономії, свідчать затверджені 3-тм з'їздом 8 квітня 1917 р. норми територіального представництва в УЦР. Зокрема, від Холмщини, як губернії «де є частини неукраїнців», до складу УЦР мало входити 3 представники [8, с.59]. Аналогічну норму представництва мали Чернігівська, Кубанська, Таврійська губернії. По кількості (3 представники) це була друга група представництва в УЦР після українських губерній за визначенням УЦР «з абсолютною більшістю українського населення», а саме: Волинської, Катеринославської, Київської, Подільської, Полтавської, Харківської і Херсонської, від яких обиралось по чотири представники [8, с. 59].

Крім цього, 8 квітня 1917 р. 3-тм з'їзд ухвалив резолюцію, що стосувалась Холмщини і Підляшшя, зазначивши, що «протестує проти претензій на землі непольські, заявлені тимчасовою Польською державною радою в декларації на заклик Тимчасового уряду російського до з'єднання польського народу з вільною російською державою» [8, с. 61].

З огляду на те, що 3-тм з'їзд прийняв рішення про необхідність утворення Тимчасовим урядом крайової ради для управління Україною, а територію на яку це управління мало поширюватися не визначив, то ці межі визначала вже УЦР.

Однак 14 квітня 1917 р. Українська Національна Рада Петрограда (далі – УНРада) як представницький орган українського руху у столиці Російської імперії, звертаючись за дорученням УЦР до Тимчасового уряду, не зазначала про Холмщину і Підляшшя як про територію, на яку мало бути поширено крайове управління (владу обласної ради і обласного комісару) [6, с. 200, 946].

Також не було зазначено про ці землі в пам'ятній записці УНРади «Про обласне управління в українських губерніях» від 26 квітня 1917 р. Однак в розділі «Границі області» було вказано, що «точні кордони Української області, згідно переважання українського населення, мають бути визначені обласним комісаром за згодою з Українською Центральною Радою» [6, с. 256].

Непоследовність позиції української сторони у визначенні території, на яку мало поширюватися крайове управління, полягала у тому, що до складу цієї території були включені, зокрема, ті території, які так само, як і Холмщина, мали норму представництва в УЦР по 3 делегати, а саме: Чернігівська та Таврійська губернії, Кубанська область. Обгрунтовано заявлялося і про частину Бессарабської та Воронезької губерній, які мали по 2 делегати в УЦР, а також – про Курську губернію, яка мала 1 делегата. Проте про Холмщину і Підляшшя у цих документах не зазначалось.

Не було чітко заявлено про Холмщину і Підляшшя в ухваленій Комітетом УЦР 11 травня 1917 р.

декларації в справі утворення Крайової ради і Крайового комісару [8, с. 85-86]. Це по суті був програмний документ делегації УЦР на переговорах з ТУ, що відбулися у травні 1917 р. Також ця декларація була проектом, що мав бути ухвалений ТУ у справі Крайового управління України. Так, в декларації зазначалося, що «утворюється посада тимчасового крайового комісару, з дорученням організувати Крайову раду з представників всього населення української території, тобто губерній Київської, Подільської, Волинської, Чернігівської, Полтавської, Харківської, Катеринославської, Херсонської і Таврійської (виділення неукраїнських частин з цих губерній і навпаки, включення до складу української області українських частин із суміжних губерній, якими є Холмська, Гродненська, Мінська, Курська, Вороніжська, Кубанська область і пр., надається Крайовій Раді за згодою з Тимчасовим урядом та населенням цих територій)» [8, с. 86].

Крім цього, 11 травня 1917 р. Комітет УЦР видав наказ делегації до ТУ, в п.1 якого зазначалось про необхідність «добитися видання декларації в справі автономії України» [8, с. 85]. Однак в ухваленій 11 травня 1917 р. Комітетом УЦР декларації межі автономії не були визначені.

Хоча УЦР чітко не заявляла свої вимоги щодо Холмщини і Підляшшя, однак у п. 13 вказаного наказу делегації до Тимчасового уряду, наказувала «Холмським комісаром предложити Лоського» [8, с. 85].

На нашу думку УЦР, не визначаючи чітко межі автономії, а також ставлячи в залежність територіальну належність Холмщини і Підляшшя від згоди ТУ та населення цих територій, виявила непослідовність та недалекоглядність, допустивши політичну помилку, з огляду на наступне.

По-перше, УЦР був заявлений етнографічний принцип формування території автономії України, що вже обумовлювало входження Холмщини і Підляшшя до її складу.

По-друге, в червні 1915 р. в ході Першої світової війни територія Холмщини та Підляшшя була окупована австрійсько-німецькими військами, а російською армією та австро-угорською була проведена примусова евакуація українського населення Холмщини і Підляшшя.

С. Макаручук зазначає, що тогочасний знавець Люблінської губернії до 1912 р., у томі числі Холмщини, Я. Стецький зауважував: за наслідками біженства 1915 р. вздовж Бугу, а також у долині Вепра та Гучви, повітах Білгорайському, Томашівському, Холмському, частково в Янівському і Красноставському (повіти Холмської губернії – авт.) цілі околиці були обезлюдненими і перетворені на пустелі. Вважають, що в той період Холмщину та Підляшшя залишило понад 90% українського населення. Залишилося не більше 25 тисяч українців [9, с. 319].

У свою чергу, австрійське військове командування сприяло посиленню польського впливу на цій території та заселенню поляками цих земель. Крім цього, австро-угорське командування, вважаючи українців ворожим елементом, здійснювало «еваку-

ацію» українців з прифронтової зони вглиб Польщі. За оцінками П. Олійника, з території Холмщини австро-угорською владою було вивезено вглиб Польщі до 80 тис. українців [4].

По-третє, на ці етнічні українські землі заявляли претензії поляки, тому тим більше політика стосовно цих земель не могла бути юридично не визначеною та політично не рішучою. Слід було враховувати, що 14 березня 1917 р. Петроградська рада робочих і солдатських депутатів, а 16 березня 1917 р. Тимчасовий уряд визнали право польського народу на утворення незалежної польської держави.

По-четверте, юридичного механізму, в тому числі відповідних правових актів, виявлення волі «місцевого населення» на той час не було, територія Холмської губернії в період з 1914-1918 рр. була прифронтовою територією. Якщо навіть припустити, що на території Холмщини мало бути проведено опитування щодо її територіальної належності, враховуючи те, що українське населення станом на 1917 р. було в абсолютній меншості, то слідує, що УЦР йшла на свідому втрату українських етнічних земель.

Проте телеграмою від 3 червня 1917 р. ТУ повідомив УЦР про відхилення всіх її вимог. Причому ТУ зазначалось про відмову в «негайному виділенні для особливого управління 12 губерній з українським населенням» [6, с. 377-378], однак їх переліку не було наведено. Та обставина, що Холмська губернія була губернією «з українським населенням», є беззаперечним фактом, що підтверджувалось у тому числі офіційними російськими статистичними даними.

У зв'язку з такою відмовою 10 червня 1917 р. УЦР був проголошений I Універсал, яким була проголошена автономія України [8, с. 101-105]. Проте територія автономії України не була окреслена. Лише виходячи зі змісту I Універсалу, можна зробити висновок, що автономія України була проголошена в межах етнічних українських земель. Однак УЦР на цей час чітко не окреслила межі етнографічної території України, що перебували у складі Російської імперії.

28-30 червня 1917 р. в ході переговорів, що відбулись у Києві між представниками УЦР та делегацією ТУ, обговорювалось, зокрема, питання щодо етнографічних меж території України [10, с. 43, 50].

1 липня 1917 р. В. Винниченко, доповідаючи про хід переговорів на п'ятій сесії УЦР стосовно цих меж, зазначав: «Мною було зазначено, що ми уважаємо 10 губерній за безспірні, решта – як частина інших губерній – повинні бути обслідувані» [8, с. 152]. Виходячи зі змісту доповіді, до «решти» належала в тому числі і Холмська губернія.

Однак знов-таки за результатами цих переговорів не було прийнято акту, який би визначав територію України.

На відміну від нерішучої та невизначеної політики УЦР щодо меж автономії УЦР, в тому числі щодо Холмщини і Підляшшя, українське населення цих земель рішуче і чітко заявило про своє політичне самовизначення та територіальну приналежність Холмщини та Підляшшя.

Так, 14 травня 1917 р. біженці з Холмської губернії, що проживали в Самарі, на своїх зборах постановили до Тимчасового уряду, зокрема, такі вимоги: «Щоб Холмщина і Підляшшя як одвічно руські землі були виведені зі складу Земель Царства Польського та прилучені до рідної нам України» [11, с. 445].

В резолюції евакуйованих до Полтавщини холмщан (55 осіб) від 4 червня 1917 р. зазначалось: «Всіма дозволеними засобами домагатися від тимчасового уряду, щоб наша Холмщина ... по скінченні війни була прилучена до рідної нам по мові, звичаям, вірі Україні, щоб ні в яким раз і не залишать її під чужою нам по культурі Польщею» [6, с. 385].

Вказані з'їзди також вимагали, щоб в ліквідаційній комісії по справам Царства Польського брав участь представник Холмщини.

Аналогічні вимоги заявляли й українці Холмщини, що залишалися на свої землях [11, с. 446].

На третіх загальних зборах УЦР, що відбулися 7-9 травня 1917 р., А. Матеюк від імені біженців з Холмщини, що проживали у м. Києві, просив УЦР «обстоювати Холмщину, бо без України для Холмщини може бути лише смерть» [8, с. 83].

Не зважаючи на невизначеність територіальної політики щодо Холмщини і Підляшшя, 19 травня 1917 р. Комітетом УЦР було вирішено «згідно з домаганнями холмщаків, щоб в ліквідаційній комісії по справах Польщі добиватися виділення справ Холмщини» [8, с. 90].

7 серпня 1917 р. на шостій сесії УЦР делегат від Холмщини А. Матеюк протестував проти прилучення Холмщини до Польщі і протест свій «попирав 270 приговорами великих і малих комітетів Холмщини, в яких холмський народ жадає прилучення до України» [8, с. 229].

25-27 серпня 1917 р. у Києві відбувся 3'їзд представників українського населення Холмщини та 25 серпня було ухвалено, зокрема, наступну резолюцію: «1) Народ Холмський визнає себе народом українським і доля його повинна бути спільною з долею цілого українського народу; 2) губернія Холмська ні в якому разі не може бути скасована і прилучена до королівства Польського, а повинна бути прилучена до автономії України в межах федеративної демократичної Російської республіки і тепер ж бути під управлінням Центральної Ради та Генерального Секретаріату» [6, с. 687].

Варто зазначити, що вказана резолюція була одногосно прийнята 276 делегатами зазначеного 3'їзду, які за даними Генерального Секретаріату були обрані більш ніж 250 тис. населення Холмської губернії, що перебували в «беженстве» [6, с. 711]. В свою чергу за даними російської статистики станом на 1 січня 1914 р. в Холмській губернії з усього населення у кількості 912 095 чоловік українці склали 446839 чол. (50,1%), поляки 30,5%, євреї 15,8% [4]. Отже делегати були обрані більшістю українського населення Холмської губернії, тому були повноважними представляти інтереси українців всієї Холмської губернії.

Наприкінці серпня, посилаючись на вищевказану резолюцію, Генеральний секретаріат надіслав комі-

сару України при ТУ протест проти ліквідації ліквідаційною комісією по справах Царства Польського губернських установ Холмщини та прозив вивести з компетенції цієї комісії питання щодо ліквідації Холмської губернії, а 7 вересня 1917 р. – звернувся з проханням про «командированіє» до цієї комісії М. Корниловича як делегата від холмщан [6, с. 710-711, 753].

31 жовтня 1917 р. УЦР прийняла перше рішення, яким хоч і опосередковано, однак заявляла про Холмщину як складову території України, адже УЦР «ухвалила поширити в повній мірі владу Генерального секретаріату на всі відмежовані землі України, де більшість людності є українською», в тому числі і Холмщину [8, с. 379]. З вступної частини цього рішення слідує, що УЦР вважала, що Холмщина незаконно була відмежована від території України інструкцією ТУ від 4 серпня 1917 р. наряду з іншими українськими землями – Катеринославщиною, Херсонщиною, Таврією, Харківщиною.

Після цієї постанови в цей же день одним з представників Холмщини було внесено докладну резолюцію про прилучення Холмщини до України. Однак проти неї виступили представники польського громадянства, тому було ухвалено передати справу Холмщини на розгляд в Секретарство національних справ для порозуміння з комісаром по справах польських [8, с. 380].

Дані обставини зайвий раз підтверджують нерішучість та непослідовність політики УЦР щодо Холмщини і Підляшшя при визначенні території автономії України. Адже з наведеного слідує висновок, що для УЦР протест представників польського громадянства мав перевагу, по-перше, над власним принципом формування території, по-друге, над численними проханнями та резолюціями з'їздів холмщан щодо прилучення Холмщини до України.

З огляду на зазначене у відозві ГС від 3 листопада 1917 р. до громадян, урядових і громадських установ зазначалось, що лише «Херсонщина, Харківщина, Катеринославщина і Таврія (без Криму) включаються в територію єдиної України» [8, с. 391]. Питання про територіальну приналежність Холмщини і Підляшшя знов залишилося невизначеним.

7 листопада 1917 р. був проголошений III Універсал УЦР, яким була проголошена Українська Народна Республіка (далі – УНР). За цим документом, Холмщина не була прямо включена до складу території УНР, питання щодо її територіальної належності до України ставилось в правову невизначеність, адже зазначалось, що остаточне визначення кордонів УНР щодо прилучення частини Холмщини, «де більшість населення українська, має бути встановлене по згоді організованої волі народів» [8, с. 400].

Хоча через місяць у ст. 3 проекту Конституції УНР від 10 грудня 1917 р. вже зазначалось, що до території УНР входить в тому числі Холмська губернія [12, с. 5].

В той же час 11 листопада 1917 р. Мала рада ухвалила сформувати комісію для «вироблення протесту проти насильного приєднання Полісся, Холмщини, частини Волині до Польщі» [8, с. 411].

12 листопада 1917 р. Мала Рада прийняла таке рішення: «1. До дійсного прилучення частини Холмщини і Підлясся, де більшість українського населення, це населення та всі евакуйовані адміністративно-громадські інституції Холмщини і Підлясся підлягають владі і опіці Генерального секретаріату України. ... 3. В порозумінні з громадськими холмськими організаціями Генеральний секретаріат має призначити комісара Холмщини та Підлясся, піддавши під його владу всі адміністративно-громадські установи цих земель...» [8, с. 433].

14 листопада 1917 р. у зв'язку з намірами центральних держав приєднати до Польської держави окуповані частини Волині, Холмщину та Підляшшя, УЦР постановила «признати недопустимим насильне відірвання від території Української Народної Республіки окупованих Австрією та Германією українських земель Холмщини, Підлясся та Волині...» [8, с. 443].

17 січня (за новим стилем 9 лютого) 1918 р. між Німеччиною, Туреччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією та УНР був підписаний мирний договір, статтею 2 якого були визначені кордони УНР. Так, лінія західного кордону була визначена наступним чином: «Починаючи від Тарнограда западно по лінії Білограй, Щебретин, Красностав, Пугачев, Радин, Межиріччя, Сарнаки, Мельник, Високолитовськ, Каменець, Литовськ, Пружани, Вигановське озеро. Подробно установлятиме границю мішана комісія після етнографічних відносин із узглядненням бажань населення» [12, с. 138].

За цим договором, до УНР відходили Холмщина, Підляшшя, Брестський і Кобринський повіти Гродненської губернії [13, с. 21]. Проти зазначеної лінії західного кордону УНР виступили польські кола [14, с. 19].

15 березня 1918 р. на засіданні Малої Ради під час обговорення питання щодо ратифікації мирного договору представник польської національної меншини Почентовський виступав проти ратифікації договору, оскільки цей договір, на його думку, «прилучає» Холмщину до України [12, с. 203].

У свою чергу М. Грушевський, будучи уродженцем м. Холм – адміністративного центру Холмської губернії та історичного центру Холмщини, виступив з промовою щодо історичної належності, в тому числі і Холмщини саме Україні. Заради справедливості варто зазначити, що М. Грушевський критично оцінив визначені мирним договором кордони, зауваживши наступне: «Мушу підчеркнути, що те, нами признане в Бресті, ще не відповідає нашим історичним границям. Наш Дорогочин, один з наших історичних городів, в якому коронувався король Данило, не увійшов в нашу територію... гірко, що ми не могли дійти до старої етнографічної границі» [12, с. 204-206].

Дійсно, визначений договором західний кордон УНР не в повній мірі відповідав етнічним межам розселення українців.

Однак 18 лютого 1918 р. у зв'язку наступом більшовицьких сил на України голова української делегації звернувся до Австро-Угорщини й Німеччини з проханням надати УНР військову допомогу проти

наступу більшовицьких сил на Україну. В заміні пропонувалось, зокрема, дати запротокольовану заяву, згідно якої при установленні лінії західного кордону по мішана комісія «не є зв'язано класти лінію через місцевості» Білограй – Сарнаки та має право «попровадити границю, що виходить з етнографічних відносин і бажань населення, також на схід від лінії Білограй – Сарнаки» [12, с. 156].

Таким чином приєднання Підляшшя і Холмщини до України ставилися під запитання [14, с. 19]. Однак правові акти, які були прийняті УЦР та її виконавчим органом Радою Народних Міністрів (далі – РНМ) протягом січня-квітня 1918 р., свідчать про те, що українські органи влади поширили свою юрисдикцію на землі Холщини і Підляшшя.

Так, 13 січня 1917 р. Мала Рада прийняла законопроект про скасування особливих прав державної служби, зокрема, на Холмщині для осіб руського походження [12, с. 106].

15 лютого 1918 р. РНМ ухвалила «негайно приступити до заведення українського адміністративного і громадського урядування на Холмщині і Підляшші; з цією метою міністр внутрішніх справ має призначити комісара Холмщини і Підляшшя. На видатки по організації апарату і управління на Холмщині і Підляшші видати комісару тих земель 120 тис. крб.» [12, с. 167-168].

3 березня 1918 р. РНМ було ухвалено «на видатки по організації апарату і управління на Холмщині і Підляшші открити кредит комісару тих земель на 250 тис.», що мала затвердити Мала рада [12, с. 175].

Однак законом Малої Ради від 6 березня 1918 р. «Про адміністративно-територіальний поділ України», яким поділ України на губернії й уїзди скасовувався та передбачався поділ на землі (статті 1 та 2), про Холмщину як складову УНР не було зазначено. Натомість була передбачена як окрема адміні-

стративно-територіальна одиниця – земля Підляшшя з центром у Бересті. Однак перелік територій, які мали входити до вказаної землі, не наводився. У статті 3 вказаного закону було зазначено, що остаточним розмежуванням УНР з сусідніми державами число земель може бути змінено [12, с. 181-182].

13 квітня 1918 р. перед РНМ виступив з докладом комісар Хомщини і Підляшшя Скоропис-Іолтуховський, який повідомив про складний стан існування комісаріату та ставив питання про доцільність його існування. З цього приводу РНМ постановила: «Комісаріат Холмщини і Підляшшя повинен існувати зараз ... Холмський комісаріат повинен повернутися до своєї роботи для охорони інтересів людності і підготовки краю до перейняття його українським урядом» [12, с. 276].

Крім цього, РНМ 13 квітня 1918 р. задовольнила подання Міністерства освіти та постановила асигнувати вказаному міністерству 58200 крб. на улаштування тимчасової семінарії для учителів початкових шкіл на Холмщині і придбання підручників для шкіл [14, с. 281].

Висновки. Політика УЦР при визначенні території автономії України, а в подальшому – території УНР щодо визначення Холмщини і Підляшшя як її невід'ємних складових була непослідовною, у зв'язку з чим було допущено правову невизначеність щодо територіальної приналежності цих українських земель до України. У той же час процес національно-політичного самовизначення Холмщини та Підляшшя у 1917 р. засвідчив, що він є важливою та невід'ємною складовою процесу політичного самовизначення українців на початку українських національно-визвольних змагань 1917-1920 рр. Однак в результат політичних помилок, допущених УЦР, воля українців Холмщини та Підляшшя не була в повній мірі реалізована.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Борисенко В. Проблеми етнографічного вивчення українців Холмщини і Підляшшя / В. Борисенко // Холмщина і Підляшшя: історико-етнографічне дослідження // Ред. колегія: В. Борисенко (відп.ред.), М. Лесів, і ін. – К.: Родовід, 1997. – С. 9-22.
2. Об образовании из восточных частей Люблинской и Седлецкой губерний особой Холмской губернии, с изъятием ее из управления варшавского генерал-губернатора: Высочайше утвержденный одобренный Государственным советом и Государственной думою закон 23 июня 1912 г. // Офіційний сайт проекту «Хронос. Всесвітня історія в інтернеті» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.hrono.info/libris/stolypin/stpn1_50.html.
3. Каретников С.М. Холмская губерния. Географическо-исторический очерк / С.М. Каретников. – Лубны: Типографія Б.З. Дубинського, 1913. – 245 с.
4. Склярів С.А. Польско-украинский территориальный спор и великие державы в 1918-1919 гг. / С.А. Склярів // Офіційний сайт історичного факультету МДУ ім. М.В. Ломоносова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.hist.msu.ru/Labs/UkrBel/sklarov.htm>.
5. Великий українець: Матеріали з життя та діяльності М.С. Грушевського / Упоряд. А.П. Демиденко. – К.: «Веселка», 1992. – 551 с.
6. Український національно-визвольний рух. Березень-листопад 1917 року: документи і матеріали / Упоряд.: В. Верстюк (керівник) та ін. Інститут історії України НАН України; ЦДАВО України; Дослідний інститут сучасної української історії (Філадельфія). – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2003. – 1024 с.
7. Хміль І.В. На шляху відродження української державності (Український національний конгрес – з'їзд 6 – 8 квітня 1917 р.) / І.В. Хміль. – К.: Інститут історії Академії наук України, 1994. – 62 с.
8. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали. У двох томах. Том 1 (4 березня-9 грудня 1917 р.) / Упоряд.: В.Ф. Верстюк (керівник) та ін. – К.: Наукова Думка, 1996. – 590 с.
9. Макарчук С.А. Історико-етнографічні райони України: навч. посібн. / С.А. Макарчук. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – 352 с.
10. Кудлай О.Б. Переговори Центральної Ради і представників Тимчасового уряду (28-30 червня 1917 р.) / О.Б. Кудлай // Український сторичний журнал. – 1999. – № 6. – С. 43-54.
11. Сергійчук В. Етнічні межі і державний кордон України. Вид. 3-тє, доповнене. – К.: ПП Сергійчук М.І., 2008. – 560 с.
12. Українська Центральна Рада: документи і матеріали. У двох томах. Том 2 (10 грудня 1917 р.-29 квітня 1918 р.) / Упоряд.: В.Ф. Верстюк (керівник) та ін. – К.: Наукова Думка, 1997. – 424 с.

13. Бойко О. Формування території Української незалежної держави в часи української революції (1917-1921 рр.) / О. Бойко. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2007. – 62 с.
14. Боєчко В. Кордони України: історична ретроспектива та сучасний стан / В. Боєчко, О. Ганжа, Б. Захарчук. – К. : Основи, 1994. – 168 с.